

'Wat als burgers de taak van de overheid overnemen?

'Wat als' burgers of verenigingen taken van het lokaal bestuur overnemen: onkruid wieden, het zwembad uitbaten, of de buurtspeeltuin onderhouden? Of wat als ze extra initiatieven ontwikkelen, zoals de sociale kruideniers die her en der ontstaan waar vrijwilligers een buurtwinkel uitbaten gericht op wie het financieel moeilijk heeft? Het 'recht om uit te dagen' idee dat de Vlaamse overheid lanceert is niet nieuw: vele lokale besturen experimenteren al. Stad Gent heeft sedert 2004 een stevig uitgebouwde dienst beleidsparticipatie, die bewoners in de 25 Gentse wijken ondersteunt om zelf het heft in handen te nemen. Ook in andere Vlaamse steden en gemeenten is participatie geen loos begrip meer. Dat burgerbetrokkenheid 'in' is, heeft zo zijn redenen. Vele burgers willen niet langer beschouwd worden als passieve klanten van de lokale overheid. Ze hebben een mening over wat hun stad of gemeente doet, en willen de dienstverlening desnoods zelf mee vorm geven. Lokale besturen voelen dit haarscherp aan en geven inspraak, ook in een poging om het vertrouwen van de burger in het gemeentebestuur hoog te houden.

Deze trend naar meer burgerbetrokkenheid is de laatste jaren uitvoerig bestudeerd. Vandaag zijn er een aantal belangrijke conclusies uit dat onderzoek te trekken, waar lokale besturen best rekening mee houden. Want burgerparticipatie organiseren mag dan wel veelbelovend zijn, gemakkelijk is het allerminst.

Ten eerste hebben burgers geen knopje waar je op kan drukken om hen in gang te doen schieten. Ze moeten overtuigd zijn van het belang van wat ze doen en de nodige vaardigheden hebben om taken te kunnen overnemen. In verschillende lokale besturen mogen burgers hun idee om zelf iets te doen aan het bestuur laten weten. Zoals in Kortrijk of Leuven via www.kortrijkdoetmee.be en www.leuven.be/komopvoorejewijk. Picknicktafels, speeltuinen, openbare fietspompen, of een vakantiewerking met speelstraten zijn maar enkele van de ideeën. Dit soort initiatieven die de mensen zelf aan zet brengen, houdt meteen de garantie in dat de burgers voldoende gemotiveerd blijven: het is immers hun idee waar zij in geloven.

Ten tweede hebben burgers die zich engageren ondersteuning nodig. Lokale besturen moeten willen investeren in participatie, zeker wanneer het menens is om zoveel mogelijk mensen te betrekken. Veel uitdagingen in onze samenleving vragen dat mensen vanuit verschillende achtergrond en over generaties heen elkaar ontmoeten. In Gent slaagt men er bijvoorbeeld in om in de Rabotwijk, waar tientallen nationaliteiten naast elkaar leven, mensen van diverse achtergrond te laten samenwerken bij initiatieven als openbare tuinen en het sociaal restaurant. Maar dat lukt enkel omdat er een team van buurtwerkers heel nadrukkelijk aanwezig is om mensen te motiveren en te begeleiden. Dit betekent dus dat het bestuur tijd en middelen hiervoor moet vrijmaken.

Ten derde moeten lokale besturen beseffen dat dit een totaal andere bestuurscultuur vergt dan deze die nu in de meeste lokale besturen aanwezig is. Het gemeentebestuur moet een stuk macht durven afstaan aan burgers. Als de buurt een speelstraat wil, dan zal die er komen en is het aan de gemeente om de belemmeringen weg te halen. Dan helpt het niet als de dienst mobiliteit redenen blijft vinden waarom het autoverkeer niet kan verhinderd worden. Het beleid kantelt als het ware: de buurt beslist, de gemeente helpt uitvoeren. Deze houding is belangrijk, want als burgers uitgenodigd worden om te participeren maar hun eigenlijke invloed beperkt blijft, zal dit eerder leiden tot afbreuk van vertrouwen.

Tenslotte blijft het lokaal bestuur natuurlijk wel verantwoordelijk. Het gaat immers om taken van algemeen belang, en niet om zaken die één groep van burgers belangrijk vindt. Dat heeft gevolgen: de dienstverlening moet voor iedereen toegankelijk blijven en niet enkel voor de participerende burgers

die zichzelf willen bedienen, er moet enige continuïteit zijn, en er moet duidelijkheid zijn over wederzijdse rollen en verantwoordelijkheden. Neem het voorbeeld van de zwemclub die de uitbating van het zwembad overneemt. Dit biedt meerwaarde als hierdoor nieuwe activiteiten worden georganiseerd, zoals bijvoorbeeld voor doelgroepen als dementerende bejaarden. Maar wat betekent dat dan, het overnemen van de uitbating? Omvat dat ook het onderhoud van de infrastructuur? En wie financiert wat? Dit soort vragen vraagt om duidelijke afspraken. Tenslotte, wat als de zwemclub moet vaststellen dat het uitbaten van het zwembad misschien toch iets te hoog gegrepen was, en er dan maar een punt achter zet? Dit leidt wellicht tot een meerkost voor de gemeente die de taak toch weer moet overnemen.

Burgerparticipatie kan dus nooit een verhaal zijn van het volledig loslaten door het gemeentebestuur, of zoals critici durven zeggen: plat besparen. Een lokaal bestuur dat het ernstig meent met burgerbetrokkenheid moet net investeren, in een andere bestuurscultuur, in de ondersteuning van de burgers aan wie ze de taken toevertrouwt, én in het waarborgen van toegankelijke publieke diensten voor iedereen.

Bram Verschuere, professor Overheidsmanagement, Universiteit Gent

Trui Steen, professor Bestuurlijke Organisatie van de Overheid, KU Leuven